

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	— дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	— кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	— кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	— доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	— методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

<i>Сторож В. В.</i> Лепбук – інноваційна технологія дошкільного навчання.....	160
<i>Berezovska L.</i> Professional readiness of preschool education teachers for innovative activities.....	168
<i>Lysenko O. M., Melnychuk N. M.</i> Internationale politik zum schutz von flüchtligen und migranten.....	173
<i>Cojocari L., Ohrimenco (Boțan) A.</i> Valorizarea jocului-călătorie în familiarizarea copiilor cu diversitatea naturii.....	181

Розділ III. Особливості інклюзивних підходів

<i>Корзун Л. М.</i> Особливості розвитку та інклюзивне навчання дітей з порушенням інтелекту.....	196
<i>Кузнецова Т. М.</i> Інклюзивна практика у системі дошкільної освіти.....	203
<i>Літовченко О. В., Василенко А. І.</i> Особливості пізнавальної активності в дітей з порушеннями мовлення....	210
<i>Тубичко Ю. О.</i> Психолого-педагогічна готовність майбутніх фахівців до роботи у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою роботи.....	218
<i>Kovylyna V., Lepykh T.</i> Features of inclusive practice.....	226

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

<i>Зоткіна Ю. С.</i> Розвиток толерантності в дошкільному віці.....	232
<i>Кавиліна Г. К.</i> Психологія емоційних станів та управління ними у дітей старшого дошкільного віку.....	238
<i>Кримова Н. О., Бирка А. В.</i> Формування особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку: проблематика та психолого-педагогічні рішення.....	244
<i>Кримова Н. О., Розумна-Ребдело С. В.</i> Дивергентне та конвергентне мислення в контексті творчого процесу...	249
<i>Панасюк Л.</i> Аналіз підходів до вивчення професійного самовизначення майбутніх фахівців.....	256

РОЗДІЛ IV

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

РОЗВИТОК ТОЛЕРАНТНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Магістрантка Ю. С. Зоткіна

У психологічній науці немає однозначного визначення толерантності. Її розуміють і як здатність виносити стресові навантаження, і як установку на ліберальне прийняття моделей поведінки, переконань, поглядів, цінностей іншої людини. Багато дослідників (О. Бабчук, С. Бондирєва, Б. Гершунський, І. Гріншпун, Д. Колесов та ін.) наголошують, що це не просто визнання чужої точки зору, а прийняття самої людини, її повага і визнання.

Згідно з Декларацією принципів толерантності, ухваленою Генеральною конференцією ЮНЕСКО в 1995 р., «толєрантність означає повагу, прийняття та правильне розуміння багатого розмаїття культур нашого світу, наших форм самовираження та способів проявів людської індивідуальності, це гармонія в розмаїтті, це чеснота, що уможлиблює досягнення миру та сприяє заміні культури війни культурою миру» [1]. У латинських етимологічних словниках, а також словниках європейських мов представлено два погляди на толєрантність – як на «терпимість» і як на «підтримку». «Толєрантність» – один із найпопулярніших термінів у сучасній вітчизняній і зарубіжній літературі [5].

Існує безліч гуманітарних підходів до визначення та дослідження толєрантності, однак при цьому її власне психологічні трактування фактично відсутні.

Психологічна проблематика толєрантності перебуває на

найбільш ранніх етапах дослідження. У психології, як і в інших галузях наукового знання, слід розрізняти повсякденні та власне наукові визначення толерантності. Однак у сучасній психологічній літературі провести таке розрізнення вкрай важко, достатньо навести лише деякі визначення толерантності: «цінність взаємодії в умовах суперечності»; «прийняття інших інтересів і цілей, що відрізняються від твоїх власних, інтересів і цілей»; «дружелюбність, спокій, мирна налаштованість, антипод агресивності, злісних почуттів і дратівливості»; «здатність вислуховувати, намагатися винести з отриманої інформації зерно розуму та вживатися з різними точками зору, хоч би що вислухали, хоч би що суперечило власному розуму, а не тільки власним поглядам. Усі ці визначення можуть слугувати рівною мірою як повсякденними, так і науковими дефініціями психологічного феномена толерантності [2].

Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування духовно-ціннісних орієнтирів дитини. Тому дошкільний заклад, як соціокультурний феномен, має важливу роль у процесі успішної соціалізації, засвоєння культурних і соціальних норм, а також у розвитку толерантності у дитини. Необхідність виховання у дошкільників толерантного ставлення до інших визначається соціальними нормами. Згідно з програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», соціалізація дошкільника передбачає збагачення його індивідуального досвіду позитивними враженнями від спільної діяльності з іншими, розвиток соціальних потреб, формування готовності та здатності враховувати думку інших, поступатися власними інтересами заради соціальної групи, а також отримувати задоволення від допомоги та підтримки інших у складних ситуаціях.

Отже, розвиток толерантної особистості є важливим завданням сучасності. Для формування толерантності у дитини необхідно розвивати чотири ключові компоненти: психологічну стійкість, систему позитивних установок, комплекс

індивідуальних якостей та систему моральних цінностей.

Низка дослідників (Л. Виготський, В. Петрицький, З. Фрейд та ін.) підходять диференційовано до розуміння толерантності особистості дитини, до складу якого входять:

1. Природна (натуральна) толерантність – відкритість, допитливість, довірливість, – притаманна маленькій дитині, яка ще не асоціюється з якостями її «Я» – толерантність типу А. Така толерантність має місце в житті маленької дитини, в якій процес становлення особистості, процес персоналізації ще не призвів до розщеплення індивідуального і соціального досвіду, до формування «персони» або «фасаду», до існування відокремлених планів поведінки і переживання. Така толерантність досить добре досліджена також у дитячій психології та дитячому психоаналізі. Немовля абсолютно нетерпиме до своїх потреб – воно не терпить голоду, холоду, емоційної занедбаності. Воно готове вимагати задоволення своїх базових потреб плачем – тим інструментом, що йому доступний. Якби їй були доступні інші засоби, вона б ними скористалася.

Цей феномен добре розкритий у роботах Л. Виготського і називається дитячим соліпсизмом. У цьому сенсі, дійсно, батьки вчать дитину терпіння, а багато дорослих залишаються «немовлятами» в бажанні отримати миттєве задоволення своїм потребам. Для З.Фрейда дитяче нетерпіння зумовлене природою лібідо, яке не знає нічого, крім самого себе. Усі стадії психосексуального розвитку за Фрейдом пов'язані не останньою чергою з набуттям нових навичок терпіння. Терпіння – це, по суті, перший рубіж зустрічі фізіологічних потреб індивіда і власне людського способу їхнього задоволення, зустріч природного індивіда з культурою в широкому сенсі слова. Саме цей тип толерантності відповідальний за парадоксальне прийняття маленькими дітьми своїх батьків навіть у випадках вкрай жорстокого поводження, психологічного, фізичного та сексуального насильства. З одного боку, наявність у дітей толерантності типу А забезпечує їм суб'єк-

тивну, психологічну захищеність від проявів жорстокості й дає змогу зберегти позитивні стосунки з батьками, а з другого боку, розщеплює та невротизує їхню особистість, що формується, оскільки не може забезпечити достатнього рівня самоприйняття, прийняття власного досвіду, власних почуттів і переживань. Дана «асиметричність» толерантності цього типу відповідає за подальший розвиток толерантності загалом, що здійснюється, як правило, у формі інволюції природної толерантності.

2. Моральна толерантність – терпіння, терпимість, асоційована з особистістю («зовнішнім Я» людини) – толерантність типу Б. Характерна для особистісного способу існування, вона є похідною процесу персоналізації і, у віковому аспекті, тією чи іншою мірою притаманна більшості дорослих людей. «Толерантна» особистість прагне стримуватися, використовуючи механізми психологічних захистів. Однак за своїм «фасадом» вона приховує власну нетерпимість – наростаючу напругу, невисловлену незгоду, пригнічену агресію.

Можна стверджувати, що толерантність типу Б, по суті справи, є квазітолерантністю – несправжньою, частковою, видимою, умовною, штучною толерантністю: «ми терпимо вас, бо ...»; «обставини так складаються, що мені доводиться вас терпіти, але...»; «зараз я не можу бути повністю самим собою»; «я не думаю про іншого, а тільки про себе, тому я терплю до іншого тільки для себе»; «я не думаю про іншого, а тільки для себе. ...»; «в даний момент я не можу бути повністю самим собою і змушений грати в терпимість...»; «я не думаю про іншого, а тільки про себе, тому я терпимий до іншого тільки для того, щоб мене не чіпали, або для того, щоб витягти із ситуації користь для себе». Толерантність типу Б – це, по суті, прихована, відтермінована внутрішня агресія (тут можна як приклад навести батьків, які схвально кивають у відповідь на бешкетування дітей, але внутрішньо напружені й негативні щодо такої поведінки). Хоча така «терпимість» має на перший погляд кращий вигляд, ніж «нетер-

пимість», і те, й інше є, тим не менш, однопорядковими й одноприродними явищами. Відмінності між ними – лише кількісні, а не якісні, оскільки їхня психологічна основа ідентична. У цьому сенсі можна сказати, що толерантність типу Б – це зворотний бік нетерпимості, різноманітних форм насильства і маніпулювання людиною, ігнорування її суб'єктивних характеристик, усього того, що так деструктивно діє на стосунки між людьми.

3) Моральна толерантність – прийняття, довіра, що асоціюється із сутністю або «внутрішнім Я» людини – толерантність типу В. Вона побудована на прийнятті людиною як оточуючих, так і самої себе, на взаємодії із зовнішнім і внутрішнім світом у приймаючій, діалогічній манері. На протизагн насильству і маніпулюванню така взаємодія передбачає як повагу до цінностей і смислів, значущих для іншого, так і усвідомлення та прийняття власного внутрішнього світу, своїх власних цінностей і смислів, цілей і бажань, переживань і почуттів.

Для дитини, що має толерантність типу В, напруження і конфлікти зовсім не виключені, можна сказати, вона постійно живе в ситуації напруженого існування, не боїться бути вічно-віч із цим напруженням, гідно витримувати і приймати його як безумовну екзистенціальну даність. Це справжня, зріла, справді позитивна толерантність, що ґрунтується на набагато повнішому усвідомленні та прийнятті людиною реальності. Така толерантність виявляється також у міжособистісному спілкуванні персоніфікованої особистості, у структурі якої еліміновані персональний і тіньовий компоненти, тоді як прояви сутності, навпаки, гранично виражені. Як правило, у взаєминах дітей і дорослих відбувається свого роду зустріч двох якісно різних типів толерантності, їхнє зіткнення (дорослий толерантний за принципом «терпіння», а дитина – за принципом «відкритості»).

Взаємна, абсолютно невмотивована нетерпимість у дитячо-батьківських стосунках не виникає на порожньому міс-

ці, вона є наслідком толерантності-терпимості дорослих (їхнього терпіння і поблажливості), що практикувалася в сімейному вихованні раніше, на більш ранніх вікових етапах.

Як свідчать психологічні дослідження Т. Адорно, А. Міллера, Е. Фромма, рання психологічна травматизація дитини в сім'ї, постійне придушення її індивідуальних проявів неминуче призводять до розвитку авторитарної інтолерантної особистості. Інтollerантна поведінка розуміється як прояви надмірної емоційності, агресії, образливості в поведінці дітей.

Таким чином, розвиток толерантності у дітей дошкільного віку можна сформувати в комплексній, плановій роботі самої дитини та психолога за такими основними напрямками: вироблення позитивного мислення; формування безконфліктного, емпатійного спілкування у стосунках; збереження психологічного здоров'я дитини через зняття напруги та усунення внутрішніх конфліктів; розвиток емпатичних навичок взаємодії один з одним; формування толерантної поведінки на основі конструктивного комунікативного діалогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабчук О. Г. Толерантність в особистісному вимірі. *Наука і освіта*. 2012. № 6. С. 17-22.
2. Деленко Валентина Дефініція «толерантності» як наукова проблема. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2016. Вип. 31. С. 28-35.
3. Кривошея Неля. Формування толерантності дошкільника засобами родинного виховання. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020, №. 1 (99). С. 277-283.
4. Ляпунова В.А. Психолого-педагогічні умови формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 52. С. 60-69.
5. Толерантність, терпимість. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.